

Harlekin
sonetni venec

Boris
A. Novak

bratu Mirotu:
igraj! igraj!
preigraj igro sveta!

- 1 Ves svet je oder in oder je ves svet.
Med svetom in odrom zija neznansko
Odrta rampa — notranji nož in rana, sled
Razlike, smrt, ki nosi živo masko . . .

In vse je igra. Igra je nič, ki gradi
Hram iz dlani in ljubezensko gnezdo v očeh.
Igra je čarobno zrcalo nekdanjih dni.
Igra priključuje odsotnost v strah in v smeh . . .

Vsak trenutek je igra na življenje in smrt:
Čas meče kocke prostora, podoben otroku,
Ki v krutosti odkrije najlepši vrt . . .

O, vrtinec: na vrtilnem odru sveta
Se predstava vrti v neskončnem krogu! . . .
Sonce je žaromet na vrvišču neba . . .

2 Sonce je žaromet na vrvišču neba,
 Kjer večnost žari skoz špranjo trenutka.
 Žarki so nitke iz zračnega zlata,
 Nanje je svet pripet kot svetlobna lutka . . .

Svetloba se maskira v mavrične barve.
 Odsev se uči vlogo luči: biti zvest . . .
 Oblaki so spreminjaste nebesne larfe.
 In kaj je za horizontom? Zakulisje zvezd . . .

Rože kurtizane — golih, dišečih kož —
 Se šminkajo s svetlobo vseh nians
 In odpirajo noge na tleh zelenih lož . . .

Nad cirkusom življenja zvezdni ognjemet!
 Noč je senčno gledališče sanjskih romanc
 In luna dežurna luč za nočni ogled . . .

3 In luna, dežurna luč za nočni ogled,
 Vsak mesec menja filtre: od mlaja do ščipa . . .
 In medtem ko voda časa teče v led,
 Se igra smeje na smrtni konici hipa . . .

Igra je radost, neznansko semenje,
 Ki iz njega raste ves človeški svet:
 Prazen glas se razpeni v življenje,
 Ko strast vtisne besedi tajno sled —

Nagi spomin, ljubezensko drhtenje,
 Vsa brezna in brvi blaznosti in svetosti,
 Kot odprta školjka začudeno strmenje

Življenja vase — v smrt . . . Celo kri zla:
 Kot kretnja se razkriva v igralski norosti! . . .
 Igrati pomeni igrati se na vrvi brez dna . . .

4 Igrati pomeni igrati se na vrvi brez dna,
 Med vrtoglavico in tisočglavo luknjo.
 (To ni težko: zapreš oči . . . in lunina sla
 Te nosi v varno, nestvarno lukno . . .)

Na umetnem nebu večna svetloba;
 Na umetni zemlji večni pogrez noči . . .
 Ko stopiš ven, v plani dan, ti tesnoba
 Zaslepi na somrak uglašene oči . . .

Kot da gol stojiš pred generali strahu:
 Pogrešaš šepetalko, da ti šepne tekst,
 Ki ga ne znaš . . . in jecljaš, moker od sramu . . .

In igraš, igraš laž . . . sam s sabo sprt in zaprt.
 Kockaš s časom in piješ pozabo na eks.
 Bežiš v ogledalo, oder samotno odprt . . .

5 Bežiš v ogledalo, oder samotno odprt.
 Ogledalo je odsotnost, ki te gleda . . .
 . . . Ki ti v njem gledaš sled časovnih črt.
 Tvoj obraz v zrcalu je daleč kot beseda.

Tvoj obraz v zrcalu je tvoj in obraz:
 Isti, a na smrt bolj nedosežen in tih;
 Isti, a tako živ in srebrn, da je Jaz
 Spremenjen v notranji Ti, v čisti stih . . .

Pred zrcalom igraš nesojene vloge,
 Medtem ko solze trenutkov v vodnjaku
 Preteklosti rišejo vse širše kroge . . .

Tišina ti ploska po samotni predstavi.
 — Rad bi imel garderobo na oblaku! —
 Ponoči gledaš gledališče v glavi . . .

6 Ponoči gledaš gledališče v glavi,
 Na sceni spominskih in slutenjskih men:
 Svet je nežno zasnežen v sanjski daljavi
 In v drug planet skrivnostno spremenjen . . .

Sanje so oder, ki je nor in moder
 Od podob: na zgubano, zgubljeno čelo
 Ti pade pozabljeni otroški koder . . .
 Včasih pa te doleti, silno in belo:

Lastno smrt doživiš tako telesno,
Kot bi jo igral zares, budno in čutno:
Slovo je tako tesno in slovesno! . . .

Smrt v sanjah je mala igralska smrt,
Krinka, ki jo jutro strga v strašno slutnjo . . .
Smrt v sanjah je generalka za smrt.

- 7 Smrt v sanjah je generalka za smrt.
Zato bežiš na neznanski oder spomina,
Ki je z vsako predstavo čudno bolj odprt . . .
Na repertoarju je — Bolečina . . .

Vdiraš v skladišče pozabe (. . . razčesane
Lasulje na glavah krojaških modelov,
Skrhani meči za spominske rane . . .),
Da bi sestavil svet iz izgubljenih delov . . .

Datum poslednje premiere se bliža.
Mrtve oboževalke pri prazni blagajni
Čakajo, da se oglasi Hamletova viža:

Dvignil boš lastno lobanjo, kot na zabavi,
In zavrtel stari šlager na hripavi lajni:
»Šopek trenutkov ovene po predstavi! . . .«

- 8 Šopek trenutkov ovene po predstavi.
Kot po sanjah se ponovno srečaš pod tego.
Aplavz je edini dobiček pri tej stavi,
Kjer vlogaš celega sebe kot vlogo . . .

Nosijo te vrtinci preteklih in prihodnjih strug.
Ko se dvigne zastor, odsotnost časa in prostora
Kriči skoz krinko tvoje prisotnosti. — In si drug.
In si manj in več od sebe . . . do padca zastora.

Potem padeš vase, bolj poten kot svoj.
Mokra šminka ti sama razkrinka obraz.
Kako si sam, ko te zapušča odrski opoj! . . .

Pravijo ti: Harlekin, hudičev igralec!
A vsak večer jim daješ svoje telo in svoj Jaz;
Tvoj pravi poklic je — krvodajalec! . . .

- 9 Tvoj pravi poklic je krvodajalec:
Daješ kri in krinko bitjem od drugod in nekoč!
Ti si pesnik prostora, prevajalec
Nesmrtnih besed v smrtno, živo moč . . .

Besede so lepa, prazna telesa,
Telesa lepote, zvočna od praznine.
Besede so deklice, hčere peresa,
Peresno zračne in nage do jasnine.

Besede so lahke ženske: vsakogaršnje.
Besede so vedno besede drugih,
Tuje in same svoje: nikogaršnje . . .

Besede te obsedajo kot duhovi časa:
Ti si medij, glasnik za sporočila mrtvih,
Ljubimec, ki te ljubi in ubija masa . . .

- 10 Ljubimec, ki te ljubi in ubija masa:
Noč iz samih oči te fiksira brez prestanka,
Medtem ko ti hočeš fiksirati vsaj hip časa . . .
Publika je lepa, okrutna neznanka . . .

Oder je ljubezen na življenje in smrt:
Hipnotiziraš temo z močjo magneta
In živiš! živiš!, ko skozi nabito smrt
Odmeva šepet.tvojega šepeta . . .

Akrobat si najbolj plašen in strašen ptič:
Brez kril in brez gnezda imaš le svoje brezdno —
V vsakem očesu en občudujoči nič . . .

Puščaš si kri, krinko za krinko, igrodajalec.
Z glavo greš skoz steno in nebo in dno.
Ko se do rane razgališ, si zmagovalc . . .

- 11 Ko se do rane razgališ, si zmagovalec —
Veliki mag!, od lastne magije uročen,
Od lastnih zmag premagan: pajac padalec,
Vsem očem na milost in nemilost izročen . . .

Čez prag vsakega nastopa te spremlja strah.
Strah je tvoj najstarejši, najmočnejši brat.
O, pobegniti stran, stran! . . . v pozabo, v mah . . .
A maha ni — čaka te strašna odprtost vrat:

Strah, tvoj najstarejši brat, ti odpre oder . . . —
Strah, tvoj najmočnejši brat, te poriva naprej . . . —
Strah, tvoj najboljši brat, te porine noter,

Da padaš in vstajaš in bežiš v napad
In si nag in otrok in mag! — O smej se, smej:
Smeh te krade smrti kot dobri angel tat! . . .

- 12 Smeh te krade smrti kot dobri angel tat.
Smeh je iskra, ki razkriva človeški gozd.
Smeh je iskrena krinka, ozvočeni zaklad.
Smeh sredi zaprtega odra odpre prostost . . .

Smeh pljuva v lože in boljše kroge.
Smeh meče polena pod trinoge
Ter iz njih dela in podela — stonoge!
(Zato, klovn, nosiš nos, velik od maroge . . .)

Smeh je most do ljudi, ki zraste v igranju
In se z zaveso spusti . . . v spomin:
In po zadnjem dejanju in dajanju,

Po obračunu poslednjega inkasa:
Smeh kot zlati prah lega na prazni parter in
Gole kostume v garderobi časa . . .

- 13 Gole kostume v garderobi časa
Je pustila, ko je šla na poslednji oder,
Ko si ji s tiho začudenega obraza
Še zadnjič odpoljubil igralski puder . . .

V spominski gips si odtisnil posmrtno krinko . . .
 A njene ustnice imajo še barvo brusnic!
 Zdi se ti, da še vonjaš njen znoj in šminko
 Do vročice blizkih in blaznih ustnic:

Med tvojo besedo in njenim poljubom
 — Poljubom besede in besedo poljuba —
 Najlepši nič: oba sta odprla usta z obljubo . . .

Tudi ti boš dozorel in padel kot sad.
 Usodna guba na dlani odra je — izguba.
 Edinemu življenju šepetaš: Imam te rad! . . .

- 14 Edinemu življenju šepetaš: Imam te rad . . .
 A oglasi se gong: kličejo te na oder.
 (Le zakaj si boga razbil kot vazo, zaklad,
 Kjer je šopek trenutkov cvetel večno moder? . . .)

Drugi gong: iti na oder ali ne iti?
 Vprašanje je: bity ali ne biti?
 Vprašanje: ubiti se ali ne ubiti?
 Vprašanje: ljubiti ali ne ljubiti? . . .

Tretji gong: poslednjič te kličejo na oder.
 Kako rad bi ostal za zaprtimi vrati!
 . . . Ker veš, da te kličejo na poslednji oder . . .

In greš: igrat ali umret. Igrat. In umret.
 Kajti, predstava se mora nadaljevati!
 Ves svet je oder in oder je ves svet . . .

- MAGISTRALE Ves svet je oder in oder je ves svet:
 Sonce je žaromet na vrvišču neba
 In luna dežurna luč za nočni ogled . . .
 Igrati pomeni igrati se na vrvi brez dna . . .

Bežiš v ogledalo, oder samotno odprt.
 Ponoči gledaš gledališče v glavi:
 Smrt v sanjah je generalka za smrt . . .
 Šopek trenutkov ovene po predstavi . . .

Tvoj pravi poklic je krvodajalec,
Ljubimec, ki te ljubi in ubija masa:
Ko se do rane razgališ, si zmagovalec . . .

Smeh te krade smrti, kot dobri angel tat
Gole kostume v garderobi časa . . .
Edinemu življenju šepetaš: Imam te rad! . . .

na mostu med Poezijo in Gledališčem,
2. avgusta 1982

Pavle
Zidar

Matkurja

(Nadaljevanje in konec)

Mirko je kot slovenski vojni ujetnik spadal v sekcijo, ki so jo kot poverjeniki za preverjanje identitete vodili slovenski partizani, le dva ali eden od njih je bil Srb ali Hrvat.

Lahko bi bil že davno dal skozi vse formalnosti v zvezi s svojim ujetništvom, a je odlašal in se raje dal podrobno poučiti od tistih, ki so bili že zaslišani, kaj neki sprašujejo. Spraševali pa so pri vsakem isto: najprej jih je zanimala vojaška

enota, pri kateri je služil v stari Jugoslaviji, nato datum in kraj, kjer so jih zajeli Nemci, ime taborišča, dan, ko so jih osvobodili zavezniki, zelo so se razprašali po vojaških starihšinah, od najnižjih do najvišjih, in kaznih, ki so jih kot ujetnike doletele.

Mirko je po teh skrbno izbranih informacijah naštudiral svojo biografijo in se potem nekega dne le ponudil v postopek preverjanja. Dobil je občutek, da ga sicer sprašujejo kakor druge, pa ne zato, ker bi jih to zanimalo, kar jim je pripovedoval, ampak da bi nekaj izbezali iz njega; z vsemi temi vprašanji, ki mu jih zastavljajo, pa v pogledih, gibih, je bilo nekaj prekritnega, narejenega; ti ljudje tu bodo vsak hip nekaj odvrgli s sebe in Mirko jih bo začudeno začel prepoznavati.

Začeli so ga spraševati po četnih starešinah, potem po generalu njegovega pešpolka; Mirko je bil v stiski; lahko bi jim rekel, da je bil to Jovan Hristić, in če bi rekli, da ni bil, bi rekel, da je bil pa Hristo Jovanović, in